



Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Güz 2021 / 2: 119-121.

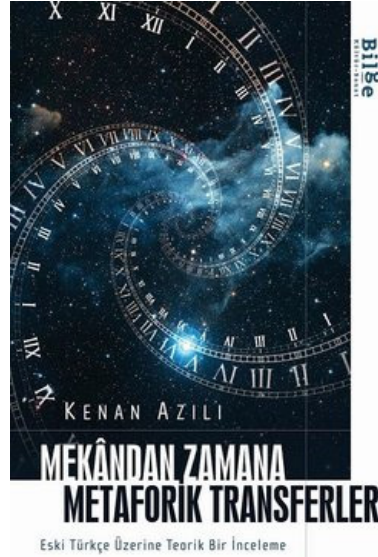
Kenan Azılı (2021), *Mekândan Zamana Metaforik Transferler - Eski Türkçe Üzerine Teorik Bir İnceleme*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 256 s.

Gülşen AKGÜN*

Eski Türkçe üzerine araştırmalarda bulunan Dr. Kenan Azılı'nın son çalışması, mekândan zamana doğru gerçekleşen metaforik transferlerin Eski Türkçe sınırlarındaki yansımaları üzerinedir. Çalışmasında Eski Türkçe dönemine dâhil edilebilecek metinleri incelemiş; otuz yakın özel form ve birçok morfemi değerlendirmiştir. Eser, Türkçenin zamansal ifadelerinin yeni ve özgün bir şekilde değerlendirilmesi bakımından kıymetlidir.

Eylül 2021 yılında Bilge Kültür Sanat tarafından yayımlanan eser; bu minvalde Türkoloji sahasında yapılan ilk çalışma olması bakımından önemlidir. Azılı, çalışmasını *Türkische Turfan Texte I*'den bir alıntıyla vefa örneği olarak annesine ithaf etmiştir.

Kitabın “Söz Başı” bölümünde eserin ilham kaynağının hocası Prof. Dr. Ferruh Ağca olduğunu dile getiren araştırmacı bu konuyla ilgili hocasıyla olan şu hatırasını okuyucuyla paylaşmıştır: “... Türkçedeki bazı zamansal ifadelerin mekânsal kavram alanlarından ortaya çıktığına dikkat çekmiş ve bu yönde bir çalışma yapılmasının gerektiğini dile getirmişti. Türklük Bilimi



* Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir. (Türkiye). E-posta: gulsenakgun24@gmail.com/ ORCID ID: 0000-0003-4786-0473.

araştırmalarında bu konu hakkında herhangi bir çalışmanın olmadığını bilerek benim çalışmamı salık vermişti.” Azılı’nın konuya olan ilgisinin artması ve yoğun çalışmalarının ardından bu kıymetli çalışma ortaya çıkmıştır. On bölümden oluşan eserin başlık ve içerikleri şu şekildedir:

Giriş bölümü niteliği taşıyan “**Mekân ve Zaman**” başlığında, bu alanla ilgili temel kavramlar verildikten sonra Lakoff ve Johnson, Haspelmath, Bergson, Wierzbicka gibi önde gelen isimlerin mekân-zaman ilişkisine dair düşüncelerine yer verilmiştir. Bu bölümün sonunda Azılı, insanoğlunun düşünce sisteminde beden→mekân→ zaman şeklinde bir düşünce transferinden söz etmek gerektiğini dile getirir.

“**Dilde Kavramsal Olarak Mekân-Zaman Transferi**” başlığını taşıyan ikinci bölümde dillerin zamanı mekâna dayandıran kavramsal transferleri kullanma yönüyle evrensel olduğu fakat bu transferleri gerçekleştirmede kullanılan stratejiler bakımından evrensellik taşımadıkları ifade edilmiştir. Literatürde 4 farklı stratejiyle mekân-zaman transferinin gerçekleştirildiği, Türkçenin zengin bir dil olması sebebiyle bu stratejilerin hepsine sahip olduğu dile getirilmiş ve bu stratejiler açıklanmıştır.

“**Mekân-Zaman Transferi Bakımından Eski Türkçe**” bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı, uygulanan yöntem ve sınırlılıkları belirtilmiştir. Ülkemizde Eski Türkçe alanında yapılan çalışmaların gramerleşme aşamaları bakımından ele alındığını, kavramsal ve metaforik ilişkilerin incelenmesinin ihmal edildiğini dile getiren araştırmacı, mekândan zamana gerçekleşen transferlere yönelik yapılan bu çalışmanın alandaki bir eksikliği gidereceğini düşünmektedir.

Kitabın dördüncü bölümündeki çalışma “**Leksik Transferler**” başlığını taşımaktadır. Yazar, tarama sonucu elde ettiği formları mekân-zaman ilişkisinden hareketle leksik ve morfemik olmak üzere iki farklı aşamada ortaya koyduğu formlardan leksik transferleri bu başlık altında titizlikle incelemiştir. Bu bölüm “Zarf-Fiil Morfemiyle Gerçekleşen Transferler”, “Enklitik ve Diğer Morfemlerle Gerçekleşen Transferler”, ““Sıfır Morfem”li Transferler”, “Bazı Fiillerde Gerçekleşen Transferler” ve “Zamirlerde Gerçekleşen Transferler” alt başlıklarıyla ele alınmıştır. Örnek verecek olursak “Zarf-Fiil Morfemiyle Gerçekleşen Transferler” alt başlığında *aş-* fiilinden türetilen *aşnu* formu şu şekilde ele alınmıştır:

“*aşayın tirsir sen ediz turur*” (TT I 47) “**Aşayım** dersin çok yüksektir.”

“*telim ogurun ertmiş aşunmuş*” (ETŞ 92) “**Çok zamanı geçmiş.**”

“*bukası aşnu önüp teginig yumburu yatgurup tört adakın inleyü kölitdi turdu*” (KP 168) “Boğası **önce** çıkıp yan durup dört ayağıyla eğildi durdu.” Gramerleşmenin başlangıcında var olan *aş-* fiili kavram alanındaki kapsayıcılığını zaman temelinde daraltarak ilerlemeyi sağlamıştır son aşamada artık bu form hiçbir örnekte mekânsallık barındırmamaktadır. Örnekten de anlaşılacağı üzere araştırmacı, bulunduğu tüm formları leksik düzeydeki zamansal ifadelerin son şekillerinden önceki kök ve gövde biçimlerini vermiş daha sonra kök veya gövde şekillerinin varsa yönlülüğü işaretlenmiş; gramerleşme düzeyleri ele alınan formların farklı kategorilerdeki konumları incelenmiştir. Formlar mekân-zaman transferleri stratejileriyle verilmiş ve transfer sonrası yönlülükleri yeniden işaretlenmiştir.

Kitabın ana bölümlerinden bir diğeri “**Morfemik Transferler**” başlığını taşıyan kısımdır. Bu bölümde, metaforik transferlerin gözlemlenebildiği en yaygın morfem

olan durum kategorilerinden Eski Türkçe sınırları içerisinde zamansallığı tespit edilebilen morfepler incelenmiştir. Araştırmacı, Türk dilinde hem zaman işaretleyen hem de mekân işaretleyicileri olan durum morfeplerinin bir arada kullanılmasının Türkçeyi dünya dilleri arasında farklı bir konuma taşıdığını dile getirmiştir.

Çalışmanın asıl kısmını oluşturan bölümlerden sonuncusu **“Zaman Dilimlerine Verilen İsimler ve Dil Evrensellikleri”** bölümüdür. Yazar, üç ana zaman dilimi olan geçmiş, gelecek ve şimdiki zamana yapılan adlandırmaları dil evrenselliği bakımından incelemiştir. Tarihsel Türk yazı dillerinde de bu kavramsal ilişkinin devam edip etmediğini Eski Türkçe metinlerden hareketle ortaya koymaya çalışan Azılı, çeşitli dil birimlerindeki metaforik transferler dışında zaman dilimlerinin adlandırılmasında da mekân-zaman arasındaki mantıksal ilişki vasıtasıyla metaforik bir transferin görülebilir olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Azılı, çalışması boyunca elde ettiği verileri **“Sonuç”** kısmında başlıklar hâlinde tek tek açıklayarak okuyucunun dikkatinden kaçabilecek hususlara yeniden dikkat çekmiştir. Bu bölümde, **“Leksik Transferler”** başlığı altında ele aldığı transfer formlarını, verilen formların zamansal boyutlarına göre kategorilendirilmesi; gramerleşme aşamaları, sahip oldukları yönlülükler ve ayrıca çalışmasında bahsettiği **“Morfemik Transferler”**i de tablolaştırarak ayrıntılı bir şekilde okuyucunun dikkatine sunmuştur. Yazar, **“Bir Dilde Metaforik Transferler Üzerine Çalışmak ve Transferleri Anlamak Ne İşe Yarar?”** alt başlığında metaforik transfer çalışmalarının hangi amaçlara hizmet edebileceğini maddeler hâlinde izah etmiştir.

Eserin, **“Sonuç”** kısmının ardından **“Çalışmada Kullanılan Kaynak Kısaltmaları”** ve **“Kaynaklar”** bölümlerine yer veren Kenan Azılı, çalışmasını **“Kavramlar ve Terimler Dizini”** ile tamamlamıştır. Büyük bir emeğin karşılığı olan bu çalışma mekândan zamana doğru gerçekleşen metaforik transferlerin Eski Türkçe sınırlarındaki yansımalarının araştırılmasına yönelik çalışmalarda araştırmacıların yolunu aydınlatacak bir mihenk taşı olarak varlığını hissettirecektir.

